SZKOŁA MYŚLENIA KRYTYCZNEGO
I WALKI Z DEZINFORMACJĄ

Zabójcze fale i stalowe potwory,

czyli dlaczego w debacie o technologiach tak łatwo ulegamy językowi paniki moralnej?

OBSZAR
dezinformacja technologiczna

GRUPA DOCELOWA
szkoła ponadpodstawowa

CZAS TRWANIA
45 minut

Projekt Fundacji Centrum Cyfrowe „Szkoła krytycznego myślenia i walki z dezinformacją".

Zadanie finansowane ze środków Ministerstwa Cyfryzacji.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Cyfryzacji.

Wstęp

Współczesne media oraz platformy społecznościowe chętnie promują to, co wywołuje w nas natychmiastowe, skrajne reakcje – lęk, oburzenie czy poczucie nagłego zagrożenia rozchodzą się w sieci najszybciej i najsilniej angażują odbiorców.

Kiedy te mechanizmy zderzają się z gwałtownym postępem cywilizacyjnym – na przykład z transformacją energetyczną, budową farm wiatrowych czy powstawaniem nowoczesnych sieci przesyłowych – chłodne, techniczne fakty i zniuansowane raporty środowiskowe łatwo schodzą na dalszy plan, ustępując miejsca uproszczonej, emocjonalnie naładowanej narracji.

Panika moralna

Zjawisko to nie jest nowe. Socjolog Stanley Cohen, opisując je już w latach 70. XX wieku, nazwał je **paniką moralną**. Jest to proces, w którym określone wydarzenie, nowa technologia lub grupa społeczna zostają zdefiniowane przez media i debatę publiczną jako fundamentalne zagrożenie dla wartości, zdrowia czy stabilności całego społeczeństwa.

Co istotne, mechanizm ten rzadko opiera się na wprost sfałszowanych informacjach – jego siłą jest precyzyjny dobór słów i emocjonalny sposób przekazu, a nie kłamstwo samo w sobie.

Stary schemat, nowe technologie

Wbrew pozorom, proces ten wcale nie jest wynalazkiem epoki internetu. Niemal identyczny język paniki moralnej towarzyszył już wcześniejszym przełomom technologicznym.
W kontekście elektryczności czy rozwojowi kolei żelaznej w XIX-wiecznej prasie pojawiały się podobne argumenty, jakie dziś wysuwa się przeciwko sieciom 5G czy farmom wiatrowym.
Ta historyczna powtarzalność sama w sobie jest ważną lekcją – pozwala bowiem

zobaczyć, że reakcja na nową technologię rządzi się dość przewidywalnym, stałym schematem, niezależnie od tego, o jakie konkretnie rozwiązanie akurat chodzi.

Dlaczego to ważne?

Dla nastolatków, którzy dopiero budują swoją świadomość społeczną i obywatelską, stała obecność takich alarmujących narracji w sieci może stanowić pewne wyzwanie. Kiedy codzienne zmiany zachodzące w przestrzeni publicznej opisywane są słownictwem budującym atmosferę zagrożenia, młodym ludziom trudniej jest w pełni zrozumieć, co i dlaczego naprawdę się zmienia w ich otoczeniu. Taki sposób ukazywania rzeczywistości niepotrzebnie spłyca również debatę publiczną, która sama w sobie jest ważna i potrzebna – pytania o to, jak powinna wyglądać transformacja energetyczna czy rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej, zasługują przecież na rzetelną, pogłębioną, obywatelską dyskusję.

Zamiast jednak uczyć wyważonego dialogu o przyszłości własnego otoczenia, język paniki moralnej przyzwyczaja do szukania prostych, jednoznacznych odpowiedzi kosztem umiejętności zniuansowanego analizowania skomplikowanych argumentów i faktów.

UWAGA METODYCZNA

Prowadząc tę lekcję, pamiętaj, że jej tematem nie jest sama transformacja energetyczna czy konkretne inwestycje infrastrukturalne. W ramach tych zajęć nie chodzi bowiem o ocenę, czy farmy wiatrowe są dobre czy złe dla danej okolicy – to, oczywiście, uzasadniony temat debaty publicznej, wymagający jednak specjalistycznej wiedzy technicznej i pełnej znajomości lokalnego kontekstu.

Głównym celem warsztatów jest przede wszystkim wykształcenie u uczniów i uczennic umiejętności rozpoznawania konkretnego, powtarzalnego schematu językowego używanego do opisywania nowych technologii (i zresztą nie tylko ich!), niezależnie od tego, jakiej branży dotyczy.

Cele zajęć

Uczniowie i uczennice:

- definiują pojęcie paniki moralnej w kontekście narracji o nowych technologiach i infrastrukturze,
- identyfikują kluczowe mechanizmy języka paniki moralnej – przesadę, zniekształcenie, przewidywanie oraz symbolizację,
- analizują strukturę historycznych i współczesnych przekazów graficznych oraz tekstowych pod kątem zastosowanych w nich metafor i symboli,
- rozróżniają merytoryczną, obywatelską dyskusję o rozwoju technologii od narracji medialnych opartych na uproszczeniach,
- rozumieją, że mechanizm paniki moralnej jest uniwersalnym schematem językowym stosowanym w wielu obszarach życia publicznego.

Przebieg lekcji

I	II	III	IV
Doświadczenie	**Refleksja**	**Teoria**	**Praktyka**
10 min	10 min	10 min	15 min

Szerokość pasków odpowiada czasowi trwania poszczególnych części. Razem 45 minut.

CZĘŚĆ I

Doświadczenie

OK. 10 MINUT

1 **Przywitaj klasę i poinformuj, że dzisiejsze spotkanie rozpoczniecie od nietypowego eksperymentu, w którym cofniecie się w czasie o ponad sto lat.** Wyjaśnij, że zanim przejdziecie do analizy współczesnych debat o technologii, wspólnie sprawdzicie, w jaki sposób ludzie reagowali kiedyś na nagłe, cywilizacyjne zmiany zachodzące w przestrzeni publicznej.

2 **Podziel klasę na 5–6 małych zespołów.** Następnie rozdaj każdej grupie po jednym egzemplarzu przygotowanej wcześniej karty pracy (Załącznik 1). Zwróć uwagę uczniów

i uczennic na to, że w górnej części ich arkusza znajdują się przedruki dwóch autentycznych, historycznych ilustracji prasowych, a pod nimi umieszczono pytania pomocnicze oraz miejsce na notatki.

3 Sformułuj jasne polecenie:

POWIEDZ

„Wyobraźcie sobie, że jesteście zespołem badaczy historii mediów. Macie przed sobą dwie autentyczne ilustracje z dziewiętnastego wieku, które w tamtych czasach krążyły w prasie i wywoływały w społeczeństwie burzliwe dyskusje. Zanim poznamy ich dokładny kontekst, spróbujcie spojrzeć na nie świeżym okiem. Przyjrzyjcie się uważnie wszystkim widocznym na nich detalom.

Waszym zadaniem będzie wspólne przeanalizowanie tego, w jaki sposób autorzy tych prac użyli obrazu do komunikowania emocji. Naradźcie się w swoich grupach
i odpowiedzcie na pytania znajdujące się w dolnej części Waszej karty pracy. Zastanówcie się, jaki dokładnie komunikat na temat tych wynalazków chcieli przekazać autorzy i za pomocą jakich środków wizualnych zdecydowali się je zaprezentować. Ustalcie wspólne stanowisko i zapiszcie Wasze wnioski”.

4 Daj grupom kilka minut na swobodną dyskusję i zanotowanie odpowiedzi na kartach.

CZĘŚĆ II

Refleksja

OK. 10 MINUT

1 **Poproś przedstawicieli poszczególnych zespołów o odczytanie wniosków, do jakich doszli po przeanalizowaniu grafik.** Zwróć szczególną uwagę na ich odpowiedzi na trzecie pytanie i zapisz na tablicy emocje, które wymienili (np. przerażenie, bezsilność, poczucie zbliżającej się katastrofy, chaos).

2 Gdy wszystkie grupy zabiorą głos, skieruj do całej klasy jedno, otwarte pytanie:

POWIEDZ

„Wyobraźcie sobie teraz, że żyjecie w tamtych czasach i jako zwykli obywatele widzicie takie sugestywne rysunki w gazetach. Jak prawdopodobnie zareagowalibyście, gdyby w Waszej bezpośredniej okolicy robotnicy zaczęli nagle kłaść pierwsze przewody elektryczne lub budować tory kolejowe?”

Pozwól młodzieży na krótką wymianę zdań – uczniowie i uczennice z pewnością wskażą na chęć organizowania protestów, fizyczny opór, panikę czy próby blokowania inwestycji.

3 Po wysłuchaniu tych głosów, przedstaw klasie prawdziwy, historyczny kontekst obu materiałów.

- **„An Unrestrained Demon” (Ilustracja 1):** Wyjaśnij, że to okładka amerykańskiego czasopisma „Judge” z 1889 roku, opublikowana w trakcie tzw. paniki przewodowej
  w Nowym Jorku. Była ona związana z rozwojem nowej infrastruktury napowietrznych przewodów elektrycznych, a bezpośrednią przyczyną gwałtownej reakcji społecznej stał się tragiczny wypadek – śmierć montera linii telegraficznej w wyniku porażenia prądem. Zamiast jednak skłaniać się do bardziej zniuansowanej dyskusji o konieczności poprawy standardów bezpieczeństwa, autor ilustracji sięgnął po bardziej wyraziste środki wyrazu. Sieć nowych kabli zaprezentowano jako wielkiego pająka lub demona o twarzy kościotrupa, który dusi przechodniów i zabija konie na ulicach.
- **„The Railway Juggernaut of 1845” (Ilustracja 2):** Powiedz, że to autentyczna ilustracja autorstwa Johna Leecha, opublikowana w brytyjskim magazynie „Punch” w 1845 roku, w szczytowym momencie tzw. manii kolejowej (ang. *Railway Mania*) – gorączkowej fali inwestycyjnej, w której tysiące Brytyjczyków, zarówno arystokratów, jak i zwykłych obywateli, masowo lokowało oszczędności w akcje nowo powstających linii kolejowych, licząc na błyskawiczny zysk. Zamiast przedstawiać samą kolej jako fizyczne zagrożenie, autor ilustracji uchwycił inny, równie groźny wymiar tamtej gorączki – obłęd finansowej spekulacji. Na rycinie ogromny bożek uosabiający „Spekulację” góruje nad tłumem oszalałych z

pożądania inwestorów, którzy padają przed nim na twarz, całkowicie zaślepieni wizją szybkiego wzbogacenia się. Szczególnie wymowny jest jeden ze szczegółów kompozycji – kobieta składająca bożkowi w ofierze worki pieniędzy, jakby to właśnie inwestycja w koleje była nowym, powszechnie czczonym bóstwem epoki.

TEN SAM SCHEMAT OD PONAD STU LAT

1845	1889	DZIŚ
Mania kolejowa: bożek „Spekulacji”	**Panika przewodowa: kable jako demon**	**5G, farmy wiatrowe, AI: „stalowe potwory”**
„Punch”, Wielka Brytania	„Judge”, Nowy Jork	media i platformy internetowe

4 Zwróć uwagę uczniów i uczennic na to, w jaki sposób te przekazy zostały skonstruowane pod względem symbolicznym.

MOŻESZ POWIEDZIEĆ KLASIE:

„Sama dyskusja o nowej technologii jest niezwykle ważna – obywatele mają pełne prawo zastanawiać się, jak nowe rozwiązania i wynalazki mają bezpiecznie funkcjonować w ich codziennym życiu oraz jaki będą miały wpływ na gospodarkę. Choć z dzisiejszej perspektywy XIX-wieczne lęki przed elektrycznością czy finansowy obłęd wokół kolei mogą brzmieć nieco zabawnie, to ówczesne niepokoje były przecież w pełni uzasadnione i warte uwagi. Problemem nie jest zatem to, że dyskutujemy o technologii, ale to, jak o niej mówimy. W przypadku analizowanych grafik debata ta została skrajnie uproszczona i nastawiona na wywołanie sensacji – obiekty inżynieryjne i towarzyszące im procesy inwestycyjne otrzymały w prasie twarze demonów i potworów.”

5 **Następnie zaproś klasę do szybkiej burzy mózgów.**

ZADAJ PYTANIE

„Przenieśmy się teraz do współczesności. Zastanówcie się i powiedzcie, czy przychodzą Wam do głowy jakieś nowe technologie lub wynalazki, wokół których dziś w debacie publicznej i mediach mówi się w równie uproszczony, przerysowany sposób?”

Zapisuj hasłowo na tablicy propozycje rzucane przez klasę (młodzież najpewniej wskaże tu m.in. farmy wiatrowe, maszty sieci 5G, sztuczną inteligencję, elektrownie jądrowe czy samochody elektryczne).

6 **Na koniec podsumuj tę część zajęć.** Zwróć uwagę klasy na pewien paradoks – choć sam postęp technologiczny gwałtownie przyspieszył, to język, którym media opisują te zmiany, od ponad stu lat pozostaje w dużej mierze niezmienny.

Podkreśl, że zanim w debacie publicznej pojawi się przestrzeń na rzetelną, opartą na faktach analizę nowych rozwiązań, najczęściej dominują w niej uproszczone narracje, które skutecznie utrudniają zadawanie merytorycznych pytań.

CZĘŚĆ III

Teoria

OK. 10 MINUT

1 **Nawiąż krótko do wniosków z zakończonej właśnie dyskusji.** Wyjaśnij klasie, że ten powtarzalny schemat językowy wykorzystywany do opisywania nowych technologii nie jest przypadkowy. Został on dokładnie zbadany i opisany przez brytyjskiego socjologa Stanleya Cohena, który wprowadził do nauki pojęcie **paniki moralnej** (możesz zapisać ten termin na tablicy).

2 Wytłumacz uczniom i uczennicom, że w ujęciu Cohena panika moralna to proces, w którym dane zjawisko, nowa technologia lub grupa społeczna zostają zdefiniowane przez media jako fundamentalne zagrożenie dla wartości, zdrowia czy stabilności całego społeczeństwa. Niezbędnym elementem tego procesu jest wykreowanie tzw. ***folk devils*** („dyżurnych wrogów” / „zagrożeń społecznych” /

„kozłów ofiarnych”). W klasycznych panikach rolę tę odgrywały konkretne grupy (np. subkultury czy mniejszości). W kontekście technologicznym rolę „zagrożenia społecznego”, które uosabiać ma całe to niebezpieczeństwo, przejmują z kolei bezduszne obiekty inżynieryjne – maszty telekomunikacyjne, turbiny wiatrowe czy kable wysokiego napięcia.

3 **Zaznacz, że mechanizm powstawania panik moralnych rzadko opiera się na fałszowaniu faktów czy wymyślaniu wydarzeń, które nigdy nie miały miejsca.** Jego główną siłą jest specyficzny, bardzo precyzyjny dobór słów, symboli, metafor czy sposobów argumentacji, który z góry narzuca odbiorcy konkretną interpretację sytuacji. W procesie tym kluczową rolę odgrywa kilka mechanizmów (ich nazwy również warto zapisać na tablicy):

Przesada i zniekształcenie

– zwielokrotnienie skali oraz nadawanie zwykłym zjawiskom cech katastroficznych. Jeśli na świecie dojdzie do rzadkiej awarii jednej turbiny wiatrowej lub usterki nowej anteny, media opisują ten incydent tak, jakby wysoka awaryjność była powszechną i nieuchronną cechą każdego takiego urządzenia na całej planecie.

W ten sam sposób naturalne procesy fizyczne lub inżynieryjne (np. emisja dźwięków o niskiej częstotliwości czy cień rzucany przez łopaty wiatraka) są opisywane za pomocą nacechowanego emocjonalnie języka jako „ukryte syndromy chorobowe” lub „niewidzialny jad”.

Przewidywanie

– konstruowanie kategorycznych i jednoznacznych prognoz na przyszłość najczęściej niepopartych twardymi dowodami naukowymi. Autorzy stosujący ten mechanizm używają w tekstach sformułowań w stylu: „za pięć lat nasza okolica zamieni się w bezludną pustynię” lub „to nieuchronnie doprowadzi do całkowitej zagłady naszego regionu”.

Symbolizacja

– nadawanie neutralnemu wcześniej obiektowi, słowu lub wizerunkowi silnie nacechowanego znaczenia.

Podobnie jak na XIX-wiecznym rysunku symbolem upadku stał się drewniany słup telegraficzny, tak współcześnie wiatrak na horyzoncie lub nowy maszt telekomunikacyjny bywają opisywane nie jako elementy infrastruktury, ale jako „stalowi najeźdźcy" czy „szpecące blizny na krajobrazie".

4 **Zachęć klasę do zastanowienia się nad tym, z czego właściwie bierze się tak duża popularność języka paniki moralnej wokół technologii.**

ZAPYTAJ:

„Dlaczego w mediach informacyjnych i dyskusjach internetowych tak często sięgamy po ten mechanizm?"

5 **Wysłuchaj pomysłów podawanych przez młodzież (uczniowie i uczennice mogą wskazywać m.in. na chęć zysku, szukanie sensacji, ale też niewiedzę czy autentyczny strach).** Następnie uporządkuj te głosy i wyjaśnij, że zjawisko to jest bardzo złożone i wynika z kilku nakładających się na siebie powodów. Z jednej strony, jego źródłem bywają autentyczne ludzkie emocje – naturalny lęk przed szybkimi zmianami oraz szczera troska o własne zdrowie, bezpieczeństwo czy krajobraz najbliższej okolicy.

Kiedy skomplikowane procesy inżynieryjne są dla nas niezrozumiałe, odruchowo szukamy prostych i wyrazistych wyjaśnień, co sprawia, że jesteśmy bardziej podatni na alarmujące hasła. Z drugiej strony, współczesne środowisko medialne bardzo skutecznie te nastroje wyłapuje i wzmacnia.

Rzetelna dyskusja o parametrach technicznych, odległościach wiatraków od zabudowań czy planach zagospodarowania przestrzennego wymaga wysiłku oraz analizy, przez co rzadko przyciąga masową uwagę.

Z kolei artykuł o „stalowych potworach wysysających życie z polskich wsi" wywołuje natychmiastową, silną reakcję. Skrajne emocje generują po prostu najwięcej kliknięć, udostępnień i gorących dyskusji w komentarzach.

6 **Podsumuj** tę część zajęć wnioskiem, że język paniki moralnej to najczęściej zderzenie naszych naturalnych, ludzkich, często w pełni uzasadnionych obaw z mechanizmami współczesnych mediów, które chętnie te lęki podchwytują i wyolbrzymiają, zastępując w ten sposób trudną, zniuansowaną i merytoryczną debatę.

CZĘŚĆ IV

+ *Praktyka*

OK. 15 MINUT

1 Rozdaj każdemu zespołowi nową kartę pracy (Załącznik 2).

2 Wprowadź klasę w ostatnie zadanie.

POWIEDZ

„Przenieśmy się teraz z dziewiętnastego wieku prosto do współczesnego internetu. Wyobraźcie sobie, że przeglądając wieczorem lokalną grupę w mediach społecznościowych, trafiacie na wpis, który zdobywa właśnie ogromną popularność i wywołuje wokół siebie lawinę pełnych niepokoju komentarzy. Waszym zadaniem jest wspólne rozłożenie tego tekstu na czynniki pierwsze."

3 **Sformułuj jasne polecenie.** Poproś zespoły, aby przeczytały wpis na karcie pracy i odnalazły w nim omówione przed chwilą mechanizmy paniki moralnej – przesadę i zniekształcenie, przewidywanie oraz symbolizację.

Powiedz uczniom i uczennicom, że ich zadanie będzie polegać na wypisaniu z tekstu konkretnych słów i cytatów, które świadczą o zastosowaniu przez autora właśnie tych trzech zabiegów, a także wyciągnięcie na tej podstawie kluczowych wniosków.

4 **Daj grupom kilka minut na swobodną dyskusję, analizę tekstu i uzupełnienie kart pracy.** Przechadzaj się między. Jeśli zauważysz, że któryś zespół ma problem z odróżnieniem zniekształcenia od przesady, naprowadź ich delikatnie na właściwy trop i przypomnij definicję.

5 **Po upływie wyznaczonego czasu poproś osoby z poszczególnych zespołów o podzielenie się swoimi odpowiedziami.** Skonfrontujcie ze sobą powstałe notatki na forum klasy.

6 **Następnie powiedz klasie, że ten specyficzny, pełen skrajnych emocji język nie jest dzisiaj wykorzystywany wyłącznie do opisywania technologii.** Zapytaj uczniów i uczennice, czy przychodzą im do głowy inne obszary i współczesne zjawiska, wobec których w debacie publicznej regularnie używa się dokładnie tych samych mechanizmów (w odpowiedziach mogą pojawić się m.in. uchodźcy i migracje, narracje o młodzieży, szczepionki czy różnego rodzaju nowe trendy kulturowe).

7 **Na koniec podsumuj całe zajęcia.** Zwróć uwagę klasy na to, że wystarczyło uważniej przyjrzeć się warstwie językowej wpisu, by okazało się, że jego groza i dramatyzm wynikają przede wszystkim z zastosowanych w nim mechanizmów, a nie z samych faktów.

Przypomnij uczniom i uczennicom, że wyczulenie na język paniki moralnej nie oznacza, że mamy bezkrytycznie akceptować każdą zmianę w naszym otoczeniu.

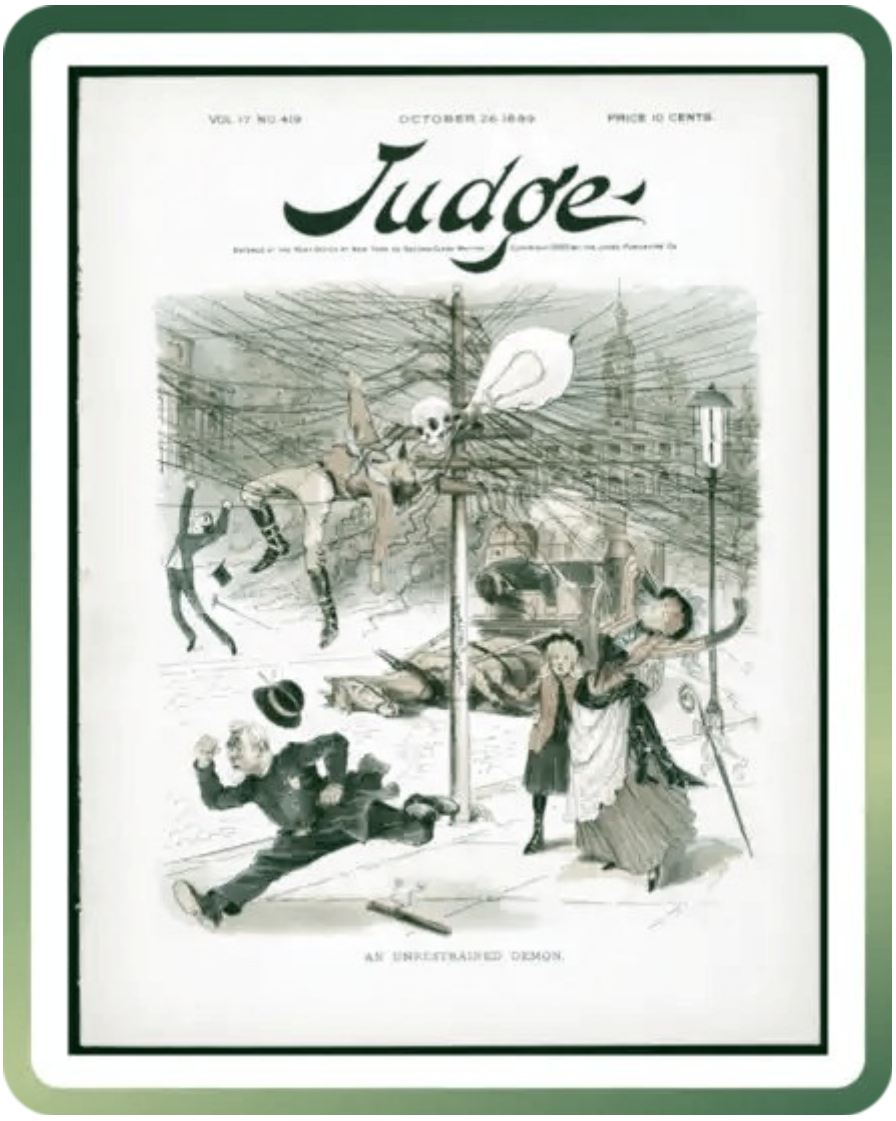
Umiejętność rozpoznania tego zjawiska – niezależnie, czy dotyczy ona technologii, czy innych zjawisk społecznych – pozwala nam po prostu uniknąć manipulacji i tworzy przestrzeń do rzetelnej, merytorycznej dyskusji.

ZAŁĄCZNIK 1 · KARTA PRACY

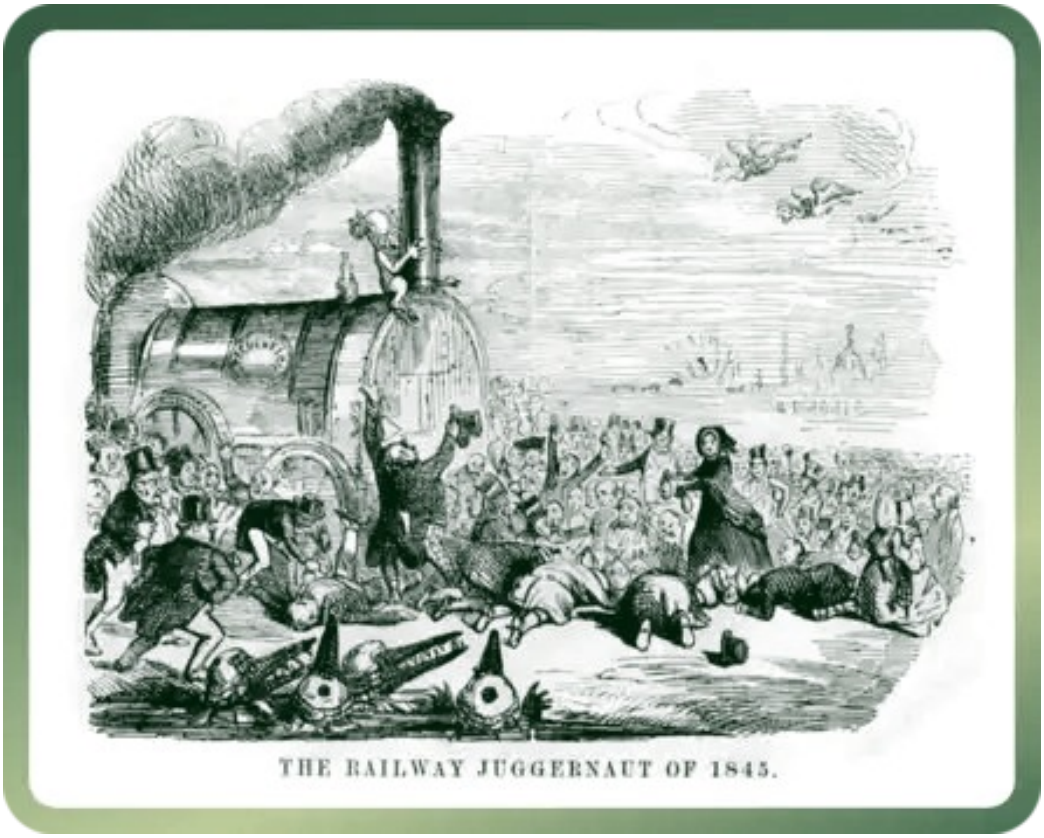
Obraz technologii w dawnej prasie

Instrukcja: Przed Wami dwie autentyczne ryciny prasowe z XIX wieku. Przyjrzyjcie się im uważnie, traktując je jako wizualny materiał badawczy. Zwróćcie szczególną uwagę na detale – sposób zilustrowania głównych obiektów technicznych, zachowanie i mimikę postaci oraz ogólną kompozycję kadrów. Naradźcie się w zespole i wspólnie odpowiedzcie na poniższe pytania, opierając swoje wnioski wyłącznie na elementach, które faktycznie dostrzegacie na rysunkach.

Ilustracja 1.

Ilustracja 2.

Jakie konkretnie sytuacje oraz obiekty techniczne zostały przedstawione na tych ilustracjach? Co dokładnie dzieje się na pierwszym planie, a co w tle obu grafik?

W jaki sposób zaprezentowano wspomniane technologie? Jakich motywów, porównań i wizualnych symboli użyli autorzy, aby pokazać te wynalazki?

Biorąc pod uwagę zastosowane przez twórców detale i sposób zilustrowania tych sytuacji, jakie emocje i odczucia miały Waszym zdaniem towarzyszyć ówczesnemu czytelnikowi, który natrafił na takie ryciny w codziennej prasie?

ZAŁĄCZNIK 2 · KARTA PRACY

Język paniki moralnej

Instrukcja: Przeczytajcie uważnie poniższy wpis z lokalnej grupy w mediach społecznościowych. Następnie zidentyfikujcie w nim omówione mechanizmy paniki moralnej, wypisując w odpowiednich rubrykach konkretne słowa lub cytaty z tekstu. Sformułujcie też kluczowe wnioski na temat tego, jaki efekt w odbiorcy ma wywołać zastosowanie takich, a nie innych zabiegów.

Analizowany wpis

Stoimy w obliczu absolutnej i bezpowrotnej zagłady polskiego krajobrazu oraz całkowitej dewastacji życia na prowincji, a wszystko to pod płaszczykiem tzw. zielonej energii.

Farmy wiatrowe niczym mechaniczna szarańcza zalewają nasze gminy, niszcząc resztki tradycyjnej wsi. Plaga gigantycznych turbin doprowadziła już do paraliżu zdrowotnego tysięcy mieszkańców, którzy przez niewidzialne infradźwięki popadają w chroniczne stany lękowe i bezsenność. Jeśli natychmiast nie zablokujemy budowy tych obiektów, za niespełna dekadę polska wieś zamieni się w bezludne cmentarzysko maszyn, a nasze rolnictwo bezpowrotnie umrze.

Wielka, kręcąca się złowrogo biała łopata wiatraka na horyzoncie stała się dziś oficjalnym symbolem bezwzględnej kapitulacji człowieka przed korporacyjnym dyktatem.

Przesada i zniekształcenie

(Jakie słowa wyolbrzymiają problem? W jaki sposób autor wzmacnia poczucie zagrożenia?)

Przewidywanie

(Jakie prognozy na przyszłość stawia autor tekstu? Jaki scenariusz wydarzeń zakłada?)

Symbolizacja

(Do czego autor porównuje wiatraki? Czego symbolem stają się farmy wiatrowe?)

Wskazówki dla nauczyciela	NIE ROZDAWAJ UCZNIOM

Przesada i zniekształcenie

Autor buduje poczucie skrajnego zagrożenia m.in. poprzez katastroficzne wyolbrzymienia („absolutna i bezpowrotna zagłada", „całkowita dewastacja") oraz pseudomedyczny język („paraliż zdrowotny", „chroniczne stany lękowe").

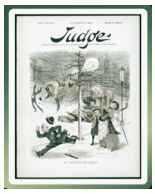
Przewidywanie

W tekście pojawia się m.in. apokaliptyczna, niepoparta faktami wizja przyszłości: „za niespełna dekadę polska wieś zamieni się w bezludne, cmentarzysko maszyn, a nasze rolnictwo bezpowrotnie umrze".

Symbolizacja

Technologia zostaje zrównana z niszczycielskim żywiołem („mechaniczna szarańcza", „plaga turbin"), a sam wiatrak urasta do rangi „oficjalnego symbolu bezwzględnej kapitulacji człowieka przed korporacyjnym dyktatem".

Źródła zdjęć

Str.	Zdjęcie	Opis	Źródło
12		Rycina satyryczna z pisma „Judge”.	https://library.osu.edu/dc/concern/generic_works/g73303697
13		Rycina satyryczna „The Railway Juggernaut of 1845”.	https://www.themorgan.org/node/906821

SZKOŁA KRYTYCZNEGO MYŚLENIA I WALKI Z DEZINFORMACJĄ

Scenariusze lekcji do zajęć w szkołach podstawowych (kl. 7 i 8) i ponadpodstawowych

Dziękujemy za skorzystanie z naszych materiałów!

To jeden z szesnastu scenariuszy, które powstały w ramach projektu „Szkoła krytycznego myślenia i walki z dezinformacją", finansowanego i realizowanego przez Fundację Centrum Cyfrowe w ramach otwartego konkursu Ministerstwa Cyfryzacji na rzecz świadomości i edukacji społeczeństwa wokół zjawiska dezinformacji w internecie.

Wszystkie scenariusze dostępne są bezpłatnie na stronie **centrumcyfrowe.pl/szkolamysleniakrytycznego**.

Znajdują się tam pliki w różnych formatach – zarówno gotowe do wydruku PDF-y, jak i otwarte pliki DOCX, które umożliwiają swobodne dostosowanie materiałów do swoich potrzeb.

Jeśli korzystasz z indywidualnych plików, serdecznie zachęcamy do zapoznania się ze wstępem (także dostępnym na stronie), który wprowadza w tematykę i metody pracy z materiałami.

GRA KARCIANA

W ramach projektu została przygotowana również specjalna edukacyjna gra karciana „Blur. Złap ostrość przekazu". Można ją swobodnie wplatać w przebieg lekcji – wykorzystując w głównej części warsztatowej albo jako angażujące, praktyczne podsumowanie tematu omawianego podczas zajęć. Grę w wersji do samodzielnego druku na zwykłej, biurowej drukarce pobierzesz na podlinkowanej wyżej stronie.

Życzymy udanych zajęć!

Autor scenariuszy: dr Karol Jachymek
(Obserwatorium Praktyk Medialnych, Uniwersytet SWPS)

Fundacja Centrum Cyfrowe · Projekt SpołTech · Warszawa 2026

Materiały udostępniamy na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa (CC BY 4.0). Zachęcamy do ich przedruku i wykorzystania – prosimy jednak o zachowanie informacji o autorstwie i finansowaniu projektu, oraz podanie linku do strony: www.centrumcyfrowe.pl.